

УСТАНОВА АДУКАЦЫІ «ПОЛАЦКІ ДЗЯРЖАЎНЫ УНІВЕРСІТЭТ»

ЗАЦВЯРДЖАЮ
Рэктар УА «ПДУ»

_____ Д.М. Лазоўскі

Дата зацвярджэння:
Рэгістрацыйны № УД- _____ /баз.

Канфесійная гісторыя Беларусі X – XVIII стагоддзяў

Вучэбная праграма для спецыяльнасці:

1-21 03 01 «Гісторыя (па кірунках)».

Кірунак спецыяльнасці: 1-21 03 01-01 «Гісторыя (айчынная і ўсеагульная)»

2010 г.

СКЛАДАЛЬНІК:

Чараўко Віктар Уладзіміравіч, выкладчык кафедры айчыннай і ўсеагульнай гісторыі Установы адукацыі «Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт», магістр гістарычных навук.

РЭЦЭНЗЕНТЫ:

Марзалюк Ігар Аляксандравіч, загадчык кафедры археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін Установы адукацыі «Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.А. Куляшова», доктар гістарычных навук, прафесар.

Бортнік Ігар Аляксандравіч, загадчык кафедры сацыяльна-гуманітарных дысцыплін Установы адукацыі «Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт», кандыдат філасофскіх навук, дацэнт.

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

Кафедрай айчыннай і ўсеагульнай гісторыі Установы адукацыі «Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт»

(пратакол № ___ ад _____);

Метадычнай камісіяй гістарычна-філалагічнага факультэта Установы адукацыі «Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт»

(пратакол № ___ ад _____);

Навукова-метадычным саветам Установы адукацыі «Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт»

(пратакол № ___ ад _____).

Адказы за рэдакцыю: В.У. Чараўко.

ЗМЕСТ

1. ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА.....	3
2. ПРЫКЛАДНЫ ТЭМАТЫЧНЫ ПЛАН.....	7
3. ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛА.....	8
4. ИНФАРМАЦЫЙНАЯ ЧАСТКА	10
Спіс рэкамендуемай літаратуры.	10
Асноўная.....	10
Крыніцы.....	10
Манаграфіі і абагульняючыя выданні.....	11
Энцыклапедычныя выданні	12
Атласы.....	12
Вучэбная літаратура.....	13
Навукова-папулярная літаратура.....	13
Краязнаўчая літаратура	13
Артыкулы.....	13
Дадатковая.....	15

1. ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

«Канфесійная гісторыя Беларусі X – XVIII стагоддзяў» уяўляе сабой вучэбную дысцыпліну, прысвечаную разгляду рэлігійных працэсаў на Беларусі ў X – XVIII стст. Выбар храналагічных рамак абумоўлены наступнымі меркаваннямі. X ст. – час інтэнсіўнага развіцця комплекса язычніцкіх вераванняў і выключна актыўнага ўздзеяння дзяржавы на канфесійную сферу, пачатак пашырэння хрысціянства як дзяржаўнай рэлігіі. Верхняя храналагічная мяжа прыпадае на XVIII ст. – перыяд падзелаў Рэчы Паспалітай, калі адбыўся дэмантаж сістэмы рэлігійных адносін, сфарміраваных да гэтага, і ўключэнне беларускіх зямель у сістэму канфесійных адносін Расійскай імперыі.

Вылучэнне канфесійнай гісторыі Беларусі X – XVIII стст. у асобны прадмет азначае не разгляд гісторыі рэлігійных плыняў паасобку, а комплекснае іх вывучэнне ў кантэксце агульнанацыянальнай гісторыі. Гэта дае магчымасць выходзіць за адносна вузкія рамкі гісторыі кожнай асобна ўзятай канфесіі, бачыць узаемны ўплыў рэлігійных плыняў і ўздзеянне на іх з боку дзяржавы, тлумачыць падзеі і з’явы з надканфесійных пазіцый. У выніку атрымліваецца цэласны малюнак унутры-, міжканфесійнага і царкоўна-дзяржаўнага ўзаемадзеяння, якое мела месца на Беларусі ў X – XVIII стагоддзях.

З’яўляючыся асобнай дысцыплінай, тэматычна «Канфесійная гісторыя Беларусі X – XVIII стагоддзяў» ўяўляе раздзел айчыннай гісторыі. Таму вывучэнне дысцыпліны спрыяе больш поўнаму засваенню гісторыі Беларусі праз паглыбленае вывучэнне такога важнага аспекта айчыннай гісторыі, як рэлігійная гісторыя. Для вырашэння пастаўленых задач у межах «Канфесійнай гісторыі Беларусі X – XVIII стагоддзяў» актуалізуюцца і сістэматызуюцца веды, атрыманыя студэнтамі пры вывучэнні сумежных дысцыплін, даецца тэарэтычная база для аналізу гістарычных фактаў. Атрыманыя веды могуць быць з плёнам выкарыстаны студэнтамі пры напісанні курсавых і дыпломных работ па гісторыі Беларусі.

Акрамя гісторыі Беларусі, «Канфесійная гісторыя Беларусі X – XVIII стагоддзяў» цесна звязана з такімі дысцыплінамі, як «Гісторыя рэлігіі», «Гісторыя сярэдніх вякоў», «Гісторыя новага часу», «Этналогія і этнаграфія Беларусі», «Археалогія Беларусі», «Крыніцазнаўства гісторыі Беларусі», «Гістарыяграфія гісторыі Беларусі», «Гісторыя Расіі і Украіны». Міждысцыплінарныя сувязі двухбаковыя і носяць розны характар. У адных выпадках у межах «Канфесійнай гісторыі Беларусі X – XVIII стагоддзяў» згадваюцца факты, падрабязна вывучаныя ў межах іншай дысцыпліны, у другіх – падрабязна вывучаюцца працэсы, закранутыя пры вывучэнні іншых дысцыплін, у трэціх – інфармацыя тэарэтычнага характару, атрыманая пры вывучэнні сумежнага прадмета, напайнаецца канкрэтна-гістарычным сэнсам, у чацвёртых – адбываецца выкарыстанне і ўдасканалванне ўменняў, сфарміраваных пры вывучэнні іншай дысцыпліны. Напрыклад, пры

вывучэнні тэмы «Рэфармацыя і пашырэнне пратэстанцкіх плыняў у Вялікім княстве Літоўскім» устанаўліваюцца сувязі з наступнымі дысцыплінамі:

- з гісторыяй новага часу (пачатак Рэфармацыі ў Заходняй Еўропе, спецыфіка руху ў розных краінах і г.д.);
- з гісторыяй рэлігіі (дагматычныя і абрадавыя асаблівасці асноўных пратэстанцкіх плыняў);
- з гісторыяй Беларусі (асаблівасці дзяржаўна-палітычнага ладу як перадумова Рэфармацыі ў Вялікім княстве Літоўскім);
- з гістарыяграфіяй гісторыі Беларусі (асноўныя даследаванні па тэме);
- з крыніцазнаўствам гісторыі Беларусі (актуалізацыя ўменняў працы з гістарычнымі крыніцамі па тэме).

Мэта выкладання і вывучэння дысцыпліны «Канфесійная гісторыя Беларусі X – XVIII стагоддзяў» – праз засваенне і асэнсаванне вучэбнага матэрыяла спрыяць фарміраванню ў студэнтаў сацыяльна-прафесійнай кампетэнтнасці, якая дазваляе спалучыць акадэмічныя, сацыяльна-асабовыя і прафесійныя кампетэнцыі для вырашэння задач у прафесійнай і сацыяльнай сферах. Студэнт павінен валодаць наступнымі **кампетэнцыямі**:

– *акадэмічнымі*:

- валодаць базавымі навукова-тэарэтычнымі ведамі па гісторыі канфесій на Беларусі ў X – XVIII стст. і выкарыстоўваць іх для вырашэння тэарэтычных і практычных задач;
- валодаць сістэмным і параўнальным аналізам;
- валодаць даследчыцкімі навыкамі;
- умець працаваць самастойна;
- валодаць міждысцыплінарным падыходам пры вырашэнні задач;

– *сацыяльна-асабовымі*:

- быць здольным да сацыяльнага ўзаемадзеяння;
- валодаць здольнасцю да міжасабовых камунікацый;
- быць здольным да крытыкі і самакрытыкі;
- умець працаваць у калектыве;
- быць здольным да самастойнага навучання;
- умець фарміраваць уласнае меркаванне;
- быць здольным выкарыстоўваць атрыманыя веды;

– *прафесійнымі*:

- фармуліраваць і вырашаць задачы, узнікшыя ў працэсе навукова-даследчай і вучэбнай дзейнасці;
- выкарыстоўваць неабходныя метады даследавання зыходзячы з патрэб канкрэтнай сітуацыі;
- рыхтаваць даклады, рэфераты, аналітычныя матэрыялы;
- валодаць сучаснымі электроннымі рэсурсамі і камп’ютэрнымі сродкамі пошука інфармацыі;
- мець навыкі працы з камп’ютэрам;
- дыялектычна мысліць і аргументаваць свой пункт погляду, аналізаваць факты.

Прыярытэтным з'яўляецца фарміраванне і развіццё ўмення працаваць самастойна, умення працаваць з гістарычнымі крыніцамі, спецыяльнай (манаграфічнай і даведачнай) літаратурай. Для гэтага прадугледжана абмеркаванне дыскусійных пытанняў на калоквіумах і ў ходзе дыскусій, творчыя пісьмовыя заданні, падрыхтоўка і абарона рэфератаў.

Задачы выкладання і вывучэння дысцыпліны:

- вызначэнне і вывучэнне асноўных тэндэнцый развіцця рэлігійных працэсаў на беларускіх землях у X – XVIII стагоддзях, даследаванне вылучаных перыядаў айчыннай канфесійнай гісторыі ў кантэксце агульнага развіцця грамадства і дзяржавы, паказ падзей айчыннай рэлігійнай гісторыі ў кантэксце агульнагістарычнага і агульнаеўрапейскага працэсу;
- развіццё ўменняў выкарыстання міждысцыплінарных сувязяў праз актуалізацыю ведаў і ўменняў па сумежных дысцыплінах (гісторыі Беларусі, гісторыі сярэдніх вякоў, гісторыі новага часу, крыніцазнаўстве гісторыі Беларусі, гістарыяграфіі гісторыі Беларусі, этналогіі і этнаграфіі Беларусі, археалогіі Беларусі, гісторыі рэлігіі, гісторыі Расіі і Украіны);
- развіццё ўменняў усебаковага аналізу гістарычных фактаў. Напрыклад, развіццё ўменняў вызначэння прычын і наступстваў гістарычных падзей адбываецца ў час вывучэння абставін «хрышчэння Русі», развіццё ўменняў адрознівання аб'ектыўнага і суб'ектыўнага, выпадковага і заканамернага ў гістарычных працэсах прасочваецца пры вывучэнні Брэсцкай уніі, развіццё ўменняў адрознівання формы і зместу гістарычных з'яў назіраецца пры разглядзе сутнасці верацярпімасці і г.д.;
- развіццё ўменняў самастойна здабываць інфармацыю, працаваць з гістарычнымі крыніцамі і спецыяльнай (манаграфічнай і даведачнай літаратурай), выкарыстоўваць атрыманыя веды для вырашэння інфармацыйна-пошукавых, навуковых і іншых задач.

Выпускнік павінен:

– ведаць:

- асноўныя тэндэнцыі развіцця рэлігійных працэсаў на беларускіх землях у X – XVIII стагоддзях;
- асноўныя падыходы пры вывучэнні канфесійнай гісторыі Беларусі X – XVIII стагоддзяў;
- ролю і месца беларускіх зямель у канфесійнай гісторыі X – XVIII стагоддзяў;
- асноўныя факты канфесійнай гісторыі Беларусі X – XVIII стагоддзяў (падзеі, храналогію, персаналіі);
- спецыяльную тэрміналогію;

– умець:

- прымяняць агульнагістарычныя прынцыпы аб'ектыўнасці і гістарызму пры вывучэнні і характарыстыцы канфесійнай гісторыі Беларусі X – XVIII стагоддзяў;
- карыстацца прынцыпам міждысцыплінарнасці і інтэгратыўнасці пры вывучэнні канфесійнай гісторыі Беларусі X – XVIII стагоддзяў;

- аналізаваць і характарызаваць канфесійныя працэсы на Беларусі X – XVIII стагоддзях;
- працаваць з крыніцамі і спецыяльнай літаратурай пры вывучэнні канфесійнай гісторыі Беларусі X – XVIII стагоддзяў.

У ліку **педагагічных методак і тэхналогій**, што спрыяюць актывізацыі пазнавальнай творчай дзейнасці студэнтаў і набыццю імі вопыту самастойнага вырашэння задач, прапануецца выкарыстоўваць:

- тэхналогіі праблемна-модульнага навучання;
- тэхналогіі модульна-рейтынгавага навучання;
- камунікатыўныя тэхналогіі (калоквиумы, дыскусіі, круглыя сталы, прэс-канферэнцыі, вучэбныя дэбаты і інш.);
- тэхналогіі вучэбна-даследчыцкай дзейнасці.

Пры **дыягностыцы сфарміраванасці кампетэнцый** выкарыстоўваюцца наступныя галоўныя сродкі: крытэрыяльна-арыентаваныя тэсты, кантрольныя, праверачныя работы, рэфераты, праекты і інш. Ацэнка вучэбных дасягненняў студэнтаў па «Канфесійнай гісторыі Беларусі X – XVIII стагоддзяў» ажыццяўляецца па дзесяцібальнай шкале. Для ацэнкі вучэбных дасягненняў студэнтаў выкарыстоўваюцца крытэрыі, зацверджаныя Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь.

На вывучэнне «Канфесійнай гісторыі Беларусі X – XVIII стагоддзяў» адводзіцца 58 акадэмічных гадзін, сярод іх 34 аўдыторныя (у тым ліку 18 гадзін – на лекцыйныя і 16 – на семінарскія заняткі).

2. ПРЫКЛАДНЫ ТЭМАТЫЧНЫ ПЛАН

№ тэмы	ТЭМА	Колькасць аудыторных гадзін	
		Лекцыі	Семінары
1.	Уводзіны.	2	2
2.	Дахрысціянскія вераванні на Беларусі. Прыняцце хрысціянства.	2	2
3.	Рэлігійныя працэсы на беларускіх землях у XI – першай палове XIII стагоддзя.	2	
4.	Спецыфіка рэлігійных адносін у поліканфесійным грамадстве Вялікага княства Літоўскага.	2	
5.	Праваслаўе і каталіцтва ў сістэме рэлігійных адносін Вялікага княства Літоўскага (сярэдзіна XIII – сярэдзіна 80-х гадоў XIV стагоддзя).	2	2
6.	Рэлігійная уніфікацыі і верацярпімасць у канфесійным жыцці ВКЛ у сярэдзіне 80-х гадоў XIV – пачатку XVI стагоддзя.	2	2
7.	Рэфармацыя і пашырэнне пратэстанцкіх плыняў у ВКЛ.	2	
8.	Контррэфармацыя ў ВКЛ. Брэсцкая унія і паўстаўанне уніяцкай царквы. Кампраміс 1630-х гадоў.	2	6
9.	Рэлігійная сітуацыя на Беларусі ў 30-х гадах XVII – канцы XVIII стагоддзя	2	
10.	Канфесіі этнічных меншасцяў на Беларусі да канца XVIII ст.		2
Усяго за семестр:		18	16
		34	

3. ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛА

1. **Уводзіны.** Мэта і задачы вывучэння канфесійнай гісторыі Беларусі X – XVIII стст. Гістарыяграфія пытання. Крыніцы па канфесійнай гісторыі Беларусі X – XVIII стст.
2. **Дахрысціянскія вераванні на Беларусі. Прыняцце хрысціянства.** Паганства як гісторыка-рэлігійны феномен. Адметнасці беларускага паганства. З’яўленне хрысціянства на беларускіх землях.
3. **Рэлігійныя працэсы на беларускіх землях у XI – першай палове XIII стагоддзя.** Афармленне і развіццё царкоўнай арганізацыйнай структуры. Складванне і развіццё царкоўна-дзяржаўных і міжканфесійных адносін. Хрысціянізацыя. Дваяверства і «народнае праваслаўе».
4. **Спецыфіка рэлігійных адносін у поліканфесійным грамадстве Вялікага княства Літоўскага.** Узаемадзеянне рэлігійных плыняў і дзяржавы. Мадэль рэлігійных адносін. Талерантнасць і рэлігійная уніфікацыя: антаганізм і ўзаемны ўплыў.
5. **Праваслаўе і каталіцтва ў сістэме рэлігійных адносін Вялікага княства Літоўскага (сярэдня XIII – сярэдняя 80-х гадоў XIV стагоддзя).** Змены геапалітычнай абстаноўкі ў першай палове XIII ст. і іх уплыў на рэлігійную сітуацыю. Місіянерская дзейнасць каталіцкага касцёла ў сярэдзіне XIII ст. і перспектывы праваслаўя. Праваслаўе і каталіцтва ў рэлігійнай палітыцы вялікіх князёў літоўскіх у пачатку 1380-х гг.
6. **Рэлігійная уніфікацыя і верацярпімасць у канфесійным жыцці ВКЛ у сярэдзіне 80-х гадоў XIV – пачатку XVI стагоддзя.** Упрывілеяванне каталіцкага касцёла і парушэнне балансу рэлігійных адносін. Станаўленне і развіццё арганізацыйнай структуры каталіцкага касцёла ў ВКЛ. Дзяржаўная палітыка ў дачыненні да праваслаўя і спробы нармалізацыі рэлігійнай сітуацыі. Радыкалізацыя і аптымізацыя рэлігійных адносін.
7. **Рэфармацыя і пашырэнне пратэстанцкіх плыняў у ВКЛ.** Рэфармацыя як рэлігійны рух і грамадска-палітычная з’ява. Рэфармацыя ў ВКЛ: прычыны, перадумовы, асаблівасці. З’яўленне і распаўсюджванне пратэстанцкіх плыняў у ВКЛ.
8. **Контррэфармацыя ў ВКЛ. Брэсцкая унія і паўстаўненне уніяцкай царквы. Кампраміс 1630-х гадоў.** Контррэфармацыя ў ВКЛ. Праваслаўная царква ў другой палове XVI ст. Рэлігійныя адносіны ў 1550-х – першай палове 1590-х гадоў. Брэсцкая унія 1596 г. «Барацьба за царкву»: праваслаўна-уніяцкае ўзаемадзеянне на фоне дзяржаўнай палітыкі.
9. **Рэлігійная сітуацыя на Беларусі ў 30-х гадах XVII – канцы XVIII стагоддзя.** Рэлігійныя працэсы ў канцы 1640-х – 1660-х гадах. Наступствы вайны 1654 – 1667 гадоў. Узмацненне рэлігійнай уніфікацыі ў канцы 60-х гадоў XVII стагоддзя – першай палове XVIII стагоддзя. Рэлігійная сітуацыя ў другой палове XVIII стагоддзя.

10. Канфесіі этнічных меншасцяў на Беларусі да канца XVIII стагоддзя. Мусульманства на Беларусі. Іудаізм на Беларусі. Стараверства на Беларусі.

4. ИНФАРМАЦЫЙНАЯ ЧАСТКА

Спіс рэкамендуемай літаратуры.

Уся рэкамендуемая літаратура маецца ў медыятэцы кафедры айчыннай і ўсеагульнай гісторыі або ў навуковай бібліятэцы універсітэта.

Асноўная

Крыніцы

1. Акты, издаваемые Виленскою Археографической комиссией. Т. VIII. Акты Виленского гродского суда. – Вильна: Тип. А.Г. Сыркина, 1875. – XXV с. + 652 с. +83 с.
2. Акты, издаваемые Виленскою Археографической комиссией. Т. XVI. Документы, относящиеся к истории церковной унии в России. – Вильна: Тип. А.Г. Сыркина, 1889. – CXLII с. + 704 с.
3. Анталогія даўняй беларускай літаратуры: IX – першая палова XVIII ст./ НАН Беларусі, Ін-т літаратуры імя Я. Купалы; Падрыхт. А.І. Богдан і інш. Навуковы рэдактар В.А. Чамярыцкі. – Мн.: Бел. навука, 2003. – 1015 с.
4. Археографический сборник документов, относящихся к истории Северо-Западной Руси. Тт. I, II, XII, XIII. – Вильна: 1867 – 1902.
5. Генрих Латвийский. Хроника Ливонии. Введ., комментарий и перевод С.А. Аннинского. – М. – Л., 1938// [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://livonia.narod.ru/chronicles/hernicus/index.htm>.
6. Дагаворы і граматы як крыніцы беларускага феадальнага права: Дап./ Я. Юхо, А. Абрамовіч, Т. Доўнар, У. Сатолін. – Мн.: БДУ, 2000. – 127 с.
7. Мельнікаў А.А. Кірыл, епіскап Тураўскі: Жыццё. Спадчына. Светапогляд. – Мн.: Бел. навука, 2000. – 462 с.
8. Міндаў, кароль Літовіі, у дакумэнтах і сьведчаньнях/ НАН Беларусі, Інстытут гісторыі; уклад., пер. на бел. мову, камэнт. А. Жлуткі. – Мн.: Тэхналогія, 2005. – 135 с.; іл.
9. Одэрборн П. Праўдзівы і грунтоўны аповед пра веру русаў// Беларускі гістарычны агляд. – 2005. – Т. 12, сш. 1-2. – С. 167-189.
10. Полацкія пакутнікі: Збор дакумантаў/ Укл. й апрац. М. Баўтовіча. – Полацак: Сафія, 2000. – 92 с.
11. Послания Гедимины// [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/>.
12. Русская историческая библиотека, издаваемая императорскою археографическою комиссиею. Т. 6. Памятники древнерусского канонического права. Ч. 1. Памятники XI – XV вв. – изд. 2-е – СПб.: Б.и., 1908. – 930 стб.+446 стб.+72 стб.

13. Русская историческая библиотека, издаваемая императорскою археографическою комиссиею. Т. 7. – Петербург: Б.и., 1882. – 16 с.+1820 стб.
14. Статут Вялікага княства Літоўскага 1588 г. – Мн.: Беларусь, 2002. – 207 с.; іл.
15. Унія в документах: Сб./ Сост. В.А. Теплова, З.И. Зуева. – Мн.: Лучи Софии, 1997. – 520 с.; ил.

Манаграфіі і абагульняючыя выданні

16. Гісторыя Беларусі: У 6 т. Т. 1. Старажытная Беларусь: Ад першапачатковага засялення да сяр. XIII ст./ Рэдкал.: М. Касцюк (гал. рэд.) і інш. – Мн.: Экаперспектыва, 2000. – 351 с.; іл.
17. Гісторыя Беларусі: У 6 т. Т. 2. Беларусь у перыяд Вялікага княства Літоўскага/ Ю. Бохан і інш.; Рэдкал.: М. Касцюк (гал. рэд.) і інш. – Мн.: Экаперспектыва, 2008. – 688 с.; іл.
18. Гісторыя Беларусі: У 6 т. Т. 3. Беларусь у часы Рэчы Паспалітай (XVII – XVIII стст.)/ Ю. Бохан, В. Голубеў, У. Емяльянчык і інш.; Рэдкал.: М. Касцюк (гал. рэд.) і інш. – Мн.: Экаперспектыва, 2004. – 344 с.; іл.
19. Голубинский Е. История русской церкви. Т. I. Период первый, киевский или домонгольский. Первая половина тома. – изд. 2-е, испр. и доп. – М.: Университетская типография, 1901. – Репринт. – М.: Крутицкое патриаршее подворье, 1997. – XXIV с.+968 с.
20. Голубинский Е. История русской церкви. Т. II. Период второй, московский. От нашествия монголов до митрополита Макария включительно. – М.: Университетская типография, 1900. – VIII с.+919 с.
21. Грушевський М. Історія України – Руси. Т. 5// [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступа: <http://litopys.org.ua>.
22. Карташев А. Собрание сочинений: В 2 т. Тт. 1-2. – М.: ТЕРРА, 1992.
23. Клейн Л.С. Воскрешение Перуна. К реконструкции восточнославянского язычества. – СПб.: Евразия, 480 с.
24. Макарий. История русской церкви. Тт. 1-10// [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.rus-sky.com/church_his/cont.html.
25. Марзалюк І. Этнічны і канфесійны свет беларускага горада XVI – XVIII стст. (Этнаканфесійны склад насельніцтва, этнічныя і канфесійныя стэрэатыпы беларускіх гараджан). – Магілёў: МДУ імя А.А. Куляшова, 2007. – 164 с.; іл.
26. Марозава С.В. Уніяцкая царква ў этнакультурным развіцці Беларусі (1596 – 1839 гг.); Пад навук. рэд. У.М. Конана. – Гродна: ГрДУ, 2001. – 352 с.
27. Никольский Н.М. История русской церкви. – Мн.: Беларусь, 1990. – 541 с.; ил.
28. Падокшын С.А. Іпацій Пацей: царкоўны дзеяч, мысліцель, пісьменнік на пераломе культурна-гістарычных эпох. – Мн.: Бел. навука, 2001. – 118 с.; іл.

29. Падокшын С.А. Унія. Дзяржаўнасць. Культура. (Філасофска-гістарычны аналіз). – 2-е выд. – Мн.: Бел. навука, 2000. – 111 с.
30. Рапов О.М. Русская церковь в IX – перв. четв. XII в. Принятие христианства. – М.: Высш. шк., 1988. – 416 с.
31. Саверчанка А. Aurea mediocritas. Кніжна-пісьмовая культура Беларусі: Адраджэнне і ранняе барока. – Мн.: Тэхналогія, 1998. – 319 с.; іл.
32. Сагановіч Г. Нарыс гісторыі Беларусі ад старажытнасці да кан. XVIII ст. – Мн.: Энцыклапедыкс, 2001. – 412 с.; іл.
33. Соловьёв С. М. История России с древнейших времён. Том X // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kulichki.com/inkwell/text/special/history/soloviev/solv10p1.htm>.
34. Туронак Ю. Мадэрная гісторыя Беларусі. – Вільня: Інстытут беларусістыкі, 2006. – 877 с.
35. Mironowicz A. Bractwa cerkiewne w Rzeczypospolitej// [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступа: <http://kamunikat.fontel.net/www/knizki/historia/mironowicz/bractwa/index.htm>.
36. Mironowicz A. Metropolita Józef Nielubowicz-Tukalski// [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступа: http://kamunikat.fontel.net/www/knizki/historia/mironowicz/tukalski/tukalski_spis.htm.
37. Mironowicz A. Sylwester Czetwertyński biskup białoruski// [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступа: <http://kamunikat.fontel.net/www/knizki/historia/mironowicz/czetwertynski/index.htm>.
38. Mironowicz A. Sylwester Kossow, biskup białoruski, metropolita kijowski// [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступа: http://kamunikat.fontel.net/www/knizki/historia/mironowicz/kossow/kossow_spis.htm.

Энцыклапедычныя выданні

39. Беларуская міфалогія: Энцыклапедычны слоўнік/ С. Санько, Т. Валодзіна, У. Васілевіч і інш. – Мн.: Беларусь, 2004. – 592 с.
40. Вялікае княства Літоўскае: Энцыклапедыя. У 3 т. Тт. 1-3/ Рэдкал.: Г.П. Пашкоў (гал. рэд.) і інш. – Мн.: БелЭн, 2005-2010.
41. Рэлігія і царква на Беларусі: Энцыклапедычны даведнік/ Рэдкал.: Г.П. Пашкоў (гал. рэд.) і інш. – Мн.: БелЭн, 2001. – 368 с.; іл.
42. Франциск Скорина и его время: Энцикл. справочник/ Редкол.: И.П. Шамякин (гл. ред.) и др. – Мн.: БелСЭ, 1990. – 631 с.; ил.
43. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. Тт. 1-6. – Мн.: БелЭн, 1993 – 2003.

Атласы

44. Вялікі гістарычны атлас Беларусі: У 3 тамах. Т. 1. – Мн.: Белкартаграфія, 2009. – 244 с.

Вучэбная літаратура

45. Гісторыя Беларусі: Падруч. У 2 ч. Ч. 1. Ад старажытных часоў – па люты 1917 г./ Я.К. Новік, Г.С. Марцуль, І.Л. Качалаў і інш.; Пад рэд. Я.К. Новіка, Г.С. Марцуля. – Мн.: Выш. шк., 2003. – 416 с.; іл.
46. Гісторыя Беларусі: У 2 ч. Ч. 1. Са старажытных часоў да кан. XVIII ст.: Курс лекцый/ І.П. Крэнь, І.І. Коўкель, С.В. Марозава і інш. – Мн.: РІВШ БДУ, 2000. – 656 с.
47. Гісторыя Беларускай ССР: У 5 т. Т. 1. Першабытнаабшчынны лад на тэрыторыі Беларусі. Эпоха феадалізму/ АН БССР, Ін-т гісторыі. – Мн.: Навука і тэхніка, 1972. – 632 с.
48. Дзмітрачкоў П.Ф. Беларусь у складзе ВКЛ. Другая палова XIII – першая палова XVI ст.: Вуч. дап. – Магілёў: МДУ імя А.А. Куляшова, 2003. – 312 с.; іл.
49. История религии: Учебник. В 2 т. Т. 2/ В.В. Виноградов, А.П. Забияко, З.Т. Лапина и др.; Под общ. ред. И.Н. Яблокова. – М.: Высш. шк., 2002. – 639 с.
50. Юхо Я.А. Гісторыя дзяржавы і права Беларусі: Вуч. дапам. У 2 ч. Ч. 1. – Мн.: РІВШ БДУ, 2000. – 352 с.

Навукова-папулярная літаратура

51. Акіньчыц С. Залаты век Беларусі// [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://txt.knihi.com/bel/zalaty.html>.
52. Чаропка В. Імя ў летапісе. – 2-е выд., дап. – Мн.: Беларусь, 2003. – 639 с.; іл.

Краязнаўчая літаратура

53. Батюшков П.Н. Белоруссия и Литва. Исторические судьбы Северо-Западного края. – Мн.: БГУ, 2004. – 407 с.; ил.
54. Сапунов А.П. Исторические судьбы Полоцкой епархии с древнейших времён до половины XIX в. – Витебск: Типография губернского правления, 1889. – 174 с.; ил. – (Отдельный оттиск из Витебской старины, 1888, т. 5).

Артыкулы

55. Баравы Р. Хрысціянiзацыя тэрыторыі Полацкай і Тураўскай епархій (Гістарычна-геаграфічны аспект)// Беларускі гістарычны агляд. – 2003. – Т. 10, сш. 1 – 2. – С. 3-27.

56. Бортнік І.А. Праблема талеранцыі ў дыскурсе контррэфармацыйнага руху на геакультурнай прасторы Беларусі, Літвы і Польшчы// Вестник Полоцкого государственного университета. Гуманитарные науки. – 2005. – № 1. – С. 94-102.
57. Бохан Ю. Да пытання аб ідэалагічных перадумовах Брэсцкай царкоўнай уніі 1596 г.// З гісторыі уніяцтва на Беларусі (да 400-годдзя Брэсцкай уніі)/ С. Марозава, Т. Казакова, Ю. Бохан і інш.; Пад рэд. М.В. Біча, П.А. Лойкі. – Мн.: Экаперспектыва, 1996. – С. 22-40.
58. Вернікоўская А. Супраціўленне праваслаўных Полацкай епархіі ўвядзенню уніі і забойства Язафата Кунцэвіча// Беларускі гістарычны агляд. – 2001. – Т. 8, сш. 1-2// [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступа: <http://kamunikat.fontel.net/www/czasopisy/bha/08-1-2/02.htm>.
59. Иванова Л.С. Реформация и культурная жизнь в Белоруссии во второй половине XVI – первой половине XVII в.// Наш радавод: Материалы междунар. науч. конф. по региональной истории Вост. Европы «Культура народов ВКЛ и Белоруссии: XIII – нач. XX в.» Кн. 3. Ч. II. – Гродна, 1991. – С. 247 – 252.
60. Иванова Л. «Пункты заспакаення грэчаскай веры» 1632 – 1635 гг.// З гісторыі уніяцтва на Беларусі (да 400-годдзя Брэсцкай уніі)/ С. Марозава, Т. Казакова, Ю. Бохан і інш.; Пад рэд. М.В. Біча, П.А. Лойкі. – Мн.: Экаперспектыва, 1996. – С. 71-77.
61. Иванова Л. Рэфармацыйны рух на Беларусі (другая палова XVI – першая палова XVII ст.)// Беларускі гістарычны часопіс. – 1997. – № 2. – С. 54 – 72.
62. Казакова Т. Уніяцкая ідэя ў Вялікім княстве Літоўскім напачатку XV ст.// З гісторыі уніяцтва на Беларусі (да 400-годдзя Брэсцкай уніі)/ С. Марозава, Т. Казакова, Ю. Бохан і інш.; Пад рэд. М.В. Біча, П.А. Лойкі. – Мн.: Экаперспектыва, 1996. – С. 17-22.
63. Катлярчук А. «Уцёкі мазгоў», ці Лёсы пратэстантаў Вялікага княства Літоўскага ў другой палове XVII ст.// Спадчына. – 2006. – № 1. – С. 65-78.
64. Конан У. Я. Руцкі і станаўленне уніяцкай царквы// З гісторыі уніяцтва на Беларусі (да 400-годдзя Брэсцкай уніі)/ С. Марозава, Т. Казакова, Ю. Бохан і інш.; Пад рэд. М.В. Біча, П.А. Лойкі. – Мн.: Экаперспектыва, 1996. – С. 54-71.
65. Саверчанка І. Брэсцкая царкоўная унія 1596 года: гістарычныя перадумовы і абставіны падпісання// Беларускі гістарычны часопіс. – 2006. – № 12. – С. 23 – 30.
66. Сагановіч Г.М. Канфесійная палітыка маскоўскіх улад на акупаванай тэрыторыі Вялікага княства Літоўскага (1654 – 1667)// Наш радавод: Материалы междунар. науч. конф. по региональной истории Вост. Европы «Культура народов ВКЛ и Белоруссии: XIII – нач. XX в.» Кн. 3. Ч. II. – Гродна, 1991. – С. 263-267.
67. Сагановіч Г. Нямецкая каталіцкая місія і Полацк у XIII ст.// Полацк: карані нашага радавода: Полацкая зямля як сацыякультурная прастора

- ўзнікнення і развіцця беларускага этнасу і нацыянальнай дзяржаўнасці. Матэрыялы міжнароднай навуковай канферэнцыі 5 – 6 верасня 1996 г./ ПДУ; Рэд. А. Мальдзіс і інш. – Полацк, 1996. – С. 59-63.
68. Сагановіч Г.М. Русіны ў вачах заходніх хрысціян XIII – XIV стст. (паводле інфлянцкіх хронік)// Гісторыя і археалогія Полацка і Полацкай зямлі. Матэрыялы IV міжнар. навук. канферэнцыі. – Полацк, 2003. – С. 228-233.
69. Тарасаў С.В. Прылучэнне да хрысціянства// Беларускі гістарычны часопіс. – 1993. – № 1. – С. 34-42.
70. Тарасаў С.В. Адкуль прыйшло хрысціянства на Беларусь?// 3 гісторыяй на «Вы»: Публіц. артыкулы. Вып. 2/ Уклад. У.А. Арлоў. – Мн.: Маст. літ., 1994. – С. 75 – 88.
71. Gerlach J. Stanowisko duchownych wedle Statutu III litewskiego (1588)// Ateneum Wileńskie. – Wilno. – R. 1, 1923. – № 2. – S. 205-225// [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступа: http://buwcd.buw.uw.edu.pl/e_zbiory/ckcp/ateneum_wilenskie/atwil/start.htm.
72. Kosman M. Reformacja w państwie Jagiełłonów: oczekiwania i rzeczywistość// Наш радавод: Матэрыялы міжнарод. науч. конф. по региональной истории Вост. Европы «Культура народов ВКЛ и Белоруссии: XIII – нач. XX в.» Кн. 3. Ч. II. – Гродна, 1991. – С. 238 – 246.
73. Mironowicz A. Kościół prawosławny i unicki w Rzeczypospolitej w latach 1596-1648// Białoruskie Zeszyty Historyczne. – 1996. – № 5// [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступа: http://kamunikat.fontel.net/www/czasopisy/bzh/05/05art_mironowicz.htm.
74. Mironowicz A. Cerkiew prawosławna w okresie metropolii Piotra Mohyły// Białoruskie Zeszyty Historyczne. – 1997. – № 8// [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступа: http://kamunikat.fontel.net/www/czasopisy/bzh/08/08art_mironowicz.htm.

Дадатковая

75. Акты, издаваемые Виленскою Археографической комиссией. Т. XXVIII-XXIX, XXXI. – Вильна: Тип. А.Г. Сыркина, 1901 – 1906.
76. Арлоў У.А. Таямніцы полацкай гісторыі. – Мн.: Беларусь, 1994. – 463 с.; іл.
77. Археографический сборник документов, относящихся к истории Северо-Западной Руси. Т. IV – VI, IX – X. – Вильна: 1867 – 1874.
78. Бантыш-Каменский Н. Историческое известие о возникшей в Польше унии. – М.: Синодальная типография, 1805. – 454 с.
79. Бардах Ю. Штудыі з гісторыі ВКЛ. – Мн.: В.а., 2002. – 459 с.
80. Беларусь на мяжы тысячагоддзяў. – Мн.: БелЭн, 2000. – 432 с.; іл.
81. Бортнік І.А. Вытокі і фарміраванне парадыгмы талерантнасці ў еўрапейскай культуры// Вестник Полоцкого государственного университета. Гуманитарные науки. – 2005. – № 7. – С. 89-98.

82. Бортнік І.А. Канцэпцыя талерантнасці ў рэнесанснай сацыяльна-палітычнай думцы Беларусі, Літвы і Польшчы// Вестник Полоцкого государственного университета. Гуманитарные науки. – 2006. – № 1. – С. 70-76.
83. Варонін В. Полаччына і палачане ў нацыянальна-культурным і рэлігійным жыцці Вялікага Княства Літоўскага першай паловы XVI ст.// Białoruskie Zeszyty Historyczne. – 2002 – № 17// [Электронны рэсурс]. – Рэжым
доступа:
http://kamunikat.fontel.net/www/czasopisy/bzh/17/17kom_varonin.htm.
84. Васюк Г.В., Карев Д.В. Православная церковь в ВКЛ и Польше в XIV – XVIII вв.// Наш радавод: Матэрыялы міжнарод. науч. конф. по региональной истории Вост. Европы «Культура народов ВКЛ и Белоруссии: XIII – нач. XX в.» Кн. 3. Ч. II. – Гродна, 1991. – С. 203 – 210.
85. Виноградов Г.Н. Гуманистическая концепция церковной унии митрополита Григория Цамблака (первая четверть XV в.)// Наш радавод: Матэрыялы міжнарод. науч. конф. по региональной истории Вост. Европы «Культура народов ВКЛ и Белоруссии: XIII – нач. XX в.» Кн. 3. Ч. II. – Гродна, 1991. – С. 227 – 230.
86. Войніч І. Сільвестр Косаў і Язафат Кунцэвіч: павязь царкоўных ерархаў// Беларускі гістарычны агляд. – 2000. – Т. 7, сш. 2// [Электронны рэсурс]. – Рэжым
доступа: <http://kamunikat.fontel.net/www/czasopisy/bha/07-2/05.htm>.
87. Гаранін С.Л. Еўфрасіння Полацкая і епіскап Ілля: гісторыя стасункаў і прычыны канфлікту// Мельнікаў А.А. З неапублікаванай спадчыны: манаграфія, артыкулы, вершы, матэрыялы навуковай канферэнцыі, успаміны сучаснікаў. – Мн.: Чатыры чвэрці, 2005. – С. 499-508.
88. Грыгаровіч І.І. Беларуская іерархія. – Мн.: БелЭн, 1992. – 192 с.
89. Дзянісава А.Р. Прававое становішча праваслаўнай царквы на Беларусі ў XV – XVI стст.// Веснік БДУ. Серыя 3. – 1998. – № 1. – С. 7-10.
90. Дмитрук К.Е. Униатские крестоносцы: вчера и сегодня. – М.: Политиздат, 1988. – 381 с.; ил.
91. Доўнар-Запольскі М.В. Асновы дзяржаўнасці Беларусі. – Мн.: ВВП Дзяржэканомплана РБ, 1994. – 23 с.
92. Ермаловіч М.І. Беларуская дзяржава Вялікае княства Літоўскае. – 2-е выд. – Мн.: Беллітфонд, 2003. – 448 с.; іл.
93. Ермаловіч М.І. Старажытная Беларусь: полацкі і новагародскі перыяды. – 2-е выд. – Мн: Маст. літ., 2001. – 366 с.; іл.
94. Жлутка А. Хрысціянізацыя Лівоніі і рэлігійная сітуацыя ў полацкіх уладаннях у канцы XII – пачатку XIII ст. (Паводле «Хронікі Лівоніі» Генрыха Латышкага і тагачасных лацінскіх дакументаў)// Гісторыя і археалогія Полацка і Полацкай зямлі. Матэрыялы III міжнар. навук. канферэнцыі. – Полацк, 1998. – С. 117-124.
95. Изборник: Сб. произведений литературы Древней Руси. – М.: Худ. лит., 1969. – 799 с.; ил.
96. История Беларуси (краткий очерк)/ М.П. Костюк, М.К. Кошелев, В.И. Новицкий и др. – Мн.: Экоперспектива, 2002. – 205 с.

97. Карпов А.В. Язычество, христианство, двоеверие: Религиозная жизнь Древней Руси в IX – XI веках. – СПб.: Алетейя, 2008. – 184 с.
98. Катлярчук А. У ценю Польшчы і Расеі. Вялікае Княства Літоўскае і Швэцыя ў часе эўрапейскага крызісу сярэдзіны XVII ст. – М.а.: в.а, 2010. – 305 с.
99. Кіркене Г. Інтэграцыйныя працэсы ў Вялікім Княстве Літоўскім: царкоўная унія// Беларускі гістарычны агляд. – 2005. – Т. 12, сш. 1-2. – С. 21-34.
100. Коялович М.О. История воссоединения западнорусских униатов старых времен. – Мн.: Лучи Софии, 1999. – 400 с.
101. Ластоўскі В.Ю. Кароткая гісторыя Беларусі. – Мн.: Універсітэцкае, 1992. – 126 с.; іл.
102. Лобач У. Паганства і хрысціянства: беларускі выпадак// Круўја: Crivica. Baltica. Indogermanica. – 1994. – № 1. – С. 138-161.
103. Ловмянский Г. Религия славян и ее упадок. – СПб.: Академический проспект, 2003. – 512 с.
104. Лозинский С.Г. История папства. – 3-е изд. – М.: Политиздат, 1986. – 382 с.; ил.
105. Мараш Я.Н. Из истории борьбы народных масс Белоруссии против экспансии католической церкви. – Мн.: Вышэйшая школа, 1969. – 220 с.
106. Мараш Я.Н. Очерки истории экспансии католической церкви в Белоруссии XVIII века. – Мн.: Вышэйшая школа, 1974. – 288 с.
107. Марзалюк М.А. Людзі даўняй Беларусі: Этнаканфесійныя і сацыякультурныя стэрэатыпы (X – XVII стст.). – Магілёў: МДУ імя А.А.Куляшова, 2002. – 324 с
108. Марзалюк І. Праваслаўная Рэфармацыя// Спадчына. – 2003. – № 1. – С. 33-39.
109. Марозава С. Да пытання пра перыядызацыю канфесійнай гісторыі Беларусі// Гістарычны альманах. – 2002. – Т. 7// [Электронны рэсурс]. – Рэжым
доступа:
<http://kamunikat.fontel.net/www/czasopisy/almanach/07/07marozava.htm>.
110. Мартос А. Беларусь в исторической государственной и церковной жизни. – Буэнос-Айрес: Б.и., 1966. – Репринт. – Мн.: Б.и., 1990. – 229 с.; ил.
111. Мельнікаў А.А. 3 неапублікаванай спадчыны: манаграфіі, артыкулы, вершы, матэрыялы навуковай канферэнцыі, успаміны сучаснікаў. – Мн.: Чатыры чвэрці, 2005. – 592 с.; іл.
112. Нарысы гісторыі Беларусі: У 2 ч. Ч. 1/ М.П. Касцюк, У.Ф. Ісаенка, Г.В. Штыхаў і інш. – Мн.: Беларусь, 1994. – 527 с.; іл.
113. Насевіч В. Пачаткі Вялікага княства Літоўскага: Падзеі і асобы. – Мн.: Польша, 1996. – 160 с.: іл.
114. Падокшын С. Роздум над Рэфармацыяй у Вялікім Княстве Літоўскім// Рэфармацыя і залаты век Беларусі: Матэрыялы навукова-практычнай канферэнцыі. – Мн.: Беларускі кнігазбор, 2002// [Электронны рэсурс]. – Рэжым
доступа:
<http://kamunikat.fontel.net/www/knizki/historia/refarmacyja/01/04.htm>.

115. Падокшын С.А. Беларуская думка ў кантэксце гісторыі і культуры. – Мн.: Бел. навука, 2003. – 316 с.
116. Поссевино А. Исторические сочинения о России XVI в. – М.: МГУ, 1983// [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vostlit.info/>.
117. Рыбаков Б. Язычество древней Руси. – М., 1987.
118. Саверчанка І. Апостал яднання і веры: Язэп Руцкі. – Мн.: Навука і тэхніка, 1994. – 67 с.: іл.
119. Саверчанка І. Сымон Будны – гуманіст і рэфарматар. – Мн.: Універсітэцкае, 1993. – 223 с.; іл.
120. Сапунов А.П. Заметка о коллегии и академии иезуитов в Полоцке. – Витебск: Типография губернского правления, 1890. – 34 с.
121. Средневековый мир в терминах, именах и названиях: Словарь-справочник/ Науч. ред. В.А. Федосик, Е.Д. Смирнова; Сост. Е.Д. Смирнова. – 2-е изд., испр. – Мн.: Беларусь, 2001. – 383 с.; ил.
122. Филист Г.М. Введение христианства на Руси: предпосылки, обстоятельства, последствия. – Мн.: Беларусь, 1988. – 254 с.
123. Флоря Б. Исследования по истории церкви. Древнерусское и славянское средневековье: Сб. – М.: НИЦ ПЭ, 2007. – 436 с.
124. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст.// [Электронный ресурс].
125. Kempa T. Nieznane listy biskupów unickich do kanclerza Lwa Sapiehy – źródła ukazujące sytuację wyznaniową w Wielkim Księstwie Litewskim w pierwszej połowie XVII wieku// Białoruskie Zeszyty Historyczne. – 2005. – № 23. – S. 183-223// [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://kamunikat.fontel.net/pdf/bzh/22/10.pdf>.
126. Kempa T. Nieznany list wojewody witebskiego Jana Zawiszy do arcybiskupa Jozafata Kuncewicza. Przyczynek do wyjaśnienia przyczyn zabójstwa arcybiskupa połockiego// Białoruskie Zeszyty Historyczne. – 2001. – № 15// [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://kamunikat.fontel.net/www/czasopisy/bzh/15/15kryn_kempa.htm.
127. Krachel T. Orgnazacja terytorialna diecezji wileńskiej (1388 – 1795)// Наш радавод: Материалы междунар. науч. конф. по региональной истории Вост. Европы «Культура народов ВКЛ и Белоруссии: XIII – нач. XX в.» Кн. 3. Ч. II. – Гродна, 1991. – С. 211 – 216.
128. Liedke M. Szlachta ruska Wielkiego Księstwa Litewskiego a Reformacja. Cz. 1: recepcja nowych konfesji// Białoruskie Zeszyty Historyczne. – 2002. – № 18// [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://kamunikat.fontel.net/www/czasopisy/bzh/18/18art_liedke.htm.
129. Liedke M. Szlachta ruska Wielkiego Księstwa Litewskiego a Reformacja. Cz. 2: przyczyny przyjmowania nowych wyznań, aktywność reformacyjna oraz motywy porzucania konfesji protestanckich// Białoruskie Zeszyty Historyczne. – 2002. – № 19// [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://kamunikat.fontel.net/www/czasopisy/bzh/19/19art_liedke.htm.